

УДК 316.344.23.

ФОРМУВАННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС

<http://orcid.org/0000-0002-2892-0410>

Калініна Світлана Петрівна, професор кафедри управління персоналом та економіки праці, д.е.н., професор, Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, м. Київ, e-mail: svit_kalinina@yahoo.com, тел. +380505715241

<http://orcid.org/0000-0003-1986-8777>

Ланська Світлана Петрівна, завідувач навчально-методичного відділу, к.е.н., Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, м. Київ, e-mail: sstomina@gmail.com, тел. +380663182760

Svitlana Kalinina, Professor of the Department of Personnel Management and Labor Economics, Doctor of Economic Sciences, Professor, Ukrainian State Employment Service Training Institute, iv **Svitlana Lanska**, Head of the Educational-methodical Department, Ph.D., Ukrainian State Employment Service Training Institute, Kyiv

S. Kalinina, S. Lanska, The Formation of the Standard of Living of the Population: methodological discourse.

In article it was substantiated that one of the most important indicators of the development of the socio-economic sphere of the state is the standard of living of the population. It is proved that in modern economic conditions there is an objective need to ensure a decent standard of living for the purpose of promoting economic growth of the country. The article systematizes the methodological approaches to the formation of the living standards of the population, taking into account the probable consequences for the development of the socio-economic system of the state. It was emphasized that the standard of living of the population is one of the most difficult socio-economic categories. It was analyzed the existing definitions regarding the content of this category. It was considered the stage of economic research on certain aspects of the formation of living standards of the population. Were analyzed different approaches concerning grouping of indicators of a standard of living. Attention was focused on the problem of determining the level of poverty in Ukraine, the indicators that define it were investigated. It was revealed the socioeconomic context of poverty in the modern world. It was emphasized that in the world economy the problem of the growth of poverty of working people is actualized. It is determined that the low social standards in the state do not correspond to the criterion value adopted at the international level. Were described the consequences of a significant reduction in the standard of living of the population and the corresponding threats to the development of the national economy of Ukraine.

Калініна С. П., Ланська С. П. Формування рівня життя населення: методологічний дискурс.

У статті обґрунтовано, що одним з найбільш важливих показників розвитку соціально-економічної сфери держави виступає рівень життя населення. Доведено, що у сучасних економічних умовах існує об'єктивна необхідність забезпечення гідного рівня життя населення з метою сприяння економічному зростанню країни. У роботі систематизовано методологічні підходи формування рівня життя населення з урахуванням ймовірних наслідків для розвитку соціально-економічної системи держави. Наголошено, що рівень життя населення є однією з найскладніших соціально-економічних категорій. Здійснено аналіз існуючих визначень щодо змісту даної категорії. Розглянуто етапізацію економічних досліджень щодо певних аспектів формування рівня життя населення. Проаналізовано різні підходи стосовно групування показників рівня життя. Акцентовано увагу на проблемі визначення рівня бідності в Україні, досліджено показники, що його визначають. Розкрито соціально-економічний контекст бідності у сучасному світі. Наголошено, що сьогодні у світовій економіці актуалізується проблема зростання бідності працюючих людей. Визначено, що низькі соціальні стандарти в державі не відповідають критеріальним значенням, прийнятим на міжнародному рівні. Охарактеризовано наслідки істотного зниження рівня життя населення та відповідні загрози для забезпечення розвитку національної економіки України.

Калинина С. П., Ланская С. П. Формирование уровня жизни населения: методологический дискурс.

В статье обосновано, что одним из наиболее важных показателей развития социально-экономической сферы государства выступает уровень жизни населения. Доказано, что в современных экономических условиях существует объективная необходимость обеспечения достойного уровня жизни населения для содействия экономическому росту страны. В работе систематизированы методологические подходы формирования уровня жизни населения с учетом вероятных последствий для развития социально-экономической системы государства. Отмечено, что уровень жизни населения является одной из самых сложных социально-экономических категорий. Проанализированы существующие определения касательно содержания данной категории. Рассмотрена этапизация экономических исследований касательно определенных аспектов формирования уровня жизни населения. Проанализированы различные подходы к группированию показателей уровня жизни. Акцентировано

внимание на проблеме определения уровня бедности в Украине, исследованы показатели, его определяющие. Раскрыт социально-экономический контекст бедности в современном мире. Отмечено, что сегодня в мировой экономике актуализируется проблема роста бедности работающих людей. Определено, что низкие социальные стандарты в государстве не соответствуют критериальным значениям, принятым на международном уровне. Охарактеризованы последствия существенного снижения уровня жизни населения и соответствующие угрозы для обеспечения развития национальной экономики Украины.

Постановка проблеми. Сучасний етап економічного розвитку країни характеризується докорінною зміною механізмів впливу ринкових та неринкових чинників на формування рівня добробуту населення. При цьому одним з найбільш важливих індикативних показників розвитку соціально-економічної сфери виступає рівень життя, без формування належної величини якого неможливо забезпечити стійке економічне зростання в державі.

Проблематику формування рівня життя населення слід розглядати, по-перше, з точки зору вирішення соціальних проблем (динаміка рівня і якості життя повинна мати позитивний тренд), по-друге, з позиції того, що збільшення рівня добробуту має слугувати механізмом економічного зростання. Таким чином, з одного боку, слід забезпечити невідпинне підвищення рівня доходів населення, а з іншого – збільшення доходів необхідно здійснювати такою мірою й у таких формах, щоб воно стало фактором економічного зростання. Лише за таких умов можна створити механізми, які дозволяти б не лише вирішувати конкретні проблеми добробуту населення, а й безпосередньо сприяли економічному зростанню.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням дослідження рівня життя населення присвячено праці як класиків економічної науки А. Сміта, Д. Рікардо, У. Петті, Ф. Кене, К. Маркса та ін., так і сучасних вчених О. Амоши, Д. Богині, Е. Лібанової, О. Мандибури, О. Новікової, С. Пирожкова та ін. Разом з тим, швидкі зміни економічної ситуації на всіх рівнях і відповідний багатоплановий вплив на стан соціуму зумовлюють необхідність безперервного теоретико-методологічного осмислення питань формування рівня життя населення в мінливих умовах сьогодення з метою забезпечення цілісного уявлення щодо важелів позитивного впливу на рівень добробуту людей.

Мета статті – систематизація методологічних підходів формування рівня життя населення з урахуванням ймовірних наслідків для розвитку соціально-економічної системи країни.

Результати дослідження. Рівень життя населення – одна із найскладніших соціально-економічних категорій, що пояснює існування різних її тлумачень: від філософсько-світоглядних до формально-статистичних. Основними характеристиками, які впливають на дослідження рівня життя населення, є такі: динамічність категорії; широке та вузьке тлумачення; виділення макро- та мікрорівня; індивідуальне та суспільне навантаження категорії; задоволення певного виду потреб населення (матеріальних, духовних); врахування об'єктивних відмінностей у рівні життя населення (внаслідок регіональних та галузевих відмінностей прикладання праці) [1, с. 16].

У загальному розумінні рівень життя – це характеристика економічного рівня добробуту населення, що вимірюється як реальний дохід на душу населення та кількістю населення, яке проживає за межею бідності. *Рівень життя у широкому розумінні* – це рівень людського розвитку (стан здоров'я, можливості населення для задоволення своїх потреб) та умови життєдіяльності населення (стан навколишнього середовища та безпека населення). *Рівень життя у вузькому розумінні* – це характеристика рівнів споживання населення і ступеня задоволеності його потреб (вимірювання доходів, витрат і споживання благ та послуг) [2, с. 92].

Таким чином, *рівень життя* – це складне та багатопланове поняття, яке об'єднує широкий спектр соціально-економічних відносин, пов'язаних зі станом та умовами життєдіяльності людини у суспільстві. Рівень життя населення впродовж тривалого часу залишається однією з основних соціально-економічних категорій, що характеризує не лише матеріальний добробут окремої людини, а й визначає узагальнений результат діяльності

економіки країни за певний період. Ця категорія не є новою, вона тривалий час досліджувалась у зарубіжних та вітчизняних наукових школах. Сутність рівня життя населення визначалась відповідно до завдань самих досліджень, що значно вплинуло на відмінності у його тлумаченні та способах вимірювання. Рівень життя є динамічною категорією і залежить від конкретних умов розвитку певного суспільства.[1, с. 8].

Перший етап (політекономічний) пов'язаний з іменами У. Петті, Ф. Кене, А. Сміта, Д. Рікардо, К. Маркса, він тривав до першої половини XIX ст. Теоретичні осмислення формування рівня життя здійснювались за трьома напрямками: визначення залежності між рівнем оплати за працю і задоволенням потреб працюючих; визначення причин, що зумовлюють відмінності у рівні доходів працівників; ідентифікація чинників, що впливають на зростання величини заробітної плати найманих працівників. Так, У. Петті пов'язував рівень життя безпосередньо з трудовою діяльністю. Дохід працівника, на думку вченого, мав забезпечити йому рівень життя з позиції задоволення мінімальних потреб. Ф. Кене вперше розробив концепцію економічну концепцію відтворення та розподілу суспільного продукту, що є джерелом ресурсів для задоволення потреб основних верств населення [2, с. 91].

Другий етап (економіко-статистичний), який тривав з другої половини XIX ст. до 20-х років XXст., характеризується емпіричними дослідженнями А. Маршала, В. Парето, Е. Енгеля, А. Пігу. Акцент в економічних дослідженнях даного періоду робиться на кількісно-прикладних аспектах формування рівня життя: визначення реальної вартості життя працюючого населення, визначення життєвих стандартів тощо.

Третій етап (людиноцентричний) триває з 20-х років XX ст. дотепер. На даному етапі відбулись зрушення від емпіричного контексту досліджень рівня життя в бік соціального контексту. Людина визнається центральною складовою функціонування економічних систем різних рівнів. В даний період сформувалась концепція якості життя населення, яка відштовхувалась від необхідності формування *відчутної якості життя*, зміст якої полягає у тому, що дійсне відчуття якості життя проявляється виключно в суб'єктивному сприйнятті людьми якості власного життя, виходячи з наявних матеріальних можливостей задоволення існуючих потреб і відповідних емоційних проявів тощо.

Остаточне закріплення визнання значення людського чинника у забезпеченні економічного розвитку відбулось в концепції людського розвитку, втіленій у Стратегії розвитку людства, розробленій Економічною і соціальною радою ООН (ЕКОСОС) в 70-х роках XX ст.

Основні положення *концепції людського розвитку* полягають в тому, що головною цінністю суспільного розвитку визнається людина, а не зростання національного багатства. Тобто економіка та суспільний розвиток мають орієнтуватись на розвиток людини, забезпечити їй можливості жити довго здоровим життям, мати доступ до накопичених людством знань, захистити від негативних умов життя. Таким чином, людський розвиток – це процес зростання людських можливостей за рахунок тривалого і здорового життя, рівня освіченості, користування політичними й економічними свободами, правами людини, повагою до особистості з боку суспільства. Одночасно це і процес розширення вибору, і досягнутий рівень добробуту, результатом якого є зростання якості життя населення [1, с. 11].

Концепція людського розвитку в її сучасному вигляді містить такі аспекти: реалізація базових можливостей, співробітництво, справедливість, усталеність, безпека. Базисним принципом концепції є стимулювання розвитку людського потенціалу, підвищення його ролі в суспільстві, розширення можливостей вибору способу життя з повною відповідальністю за ухвалені рішення [3, с. 13].

Кількісна оцінка рівня життя населення передбачає комплексний аналіз системи показників, які певною мірою характеризують матеріальний добробут, соціальне середовище, умови проживання та інші важливі аспекти людської життєдіяльності. На основі кількісної оцінки можна зробити висновки щодо загального результату діяльності економіки за певний період, оцінити ефективність як державної, так і регіональної політики [2, с. 92].

Загалом рівень і якість життя визначаються значенням статистичних показників, які є

результатом економічної політики. Якщо *якість життя* є комплексною характеристикою об'єктивних і суб'єктивних умов життя населення, які визначають фізичний, культурний, соціально-культурний розвиток людини, групи або спільноти людей, то *рівень життя* вимірюється за допомогою таких показників: грошові доходи і витрати; динаміка реальних доходів; показники диференціації доходів (розподіл населення за рівнем доходів, концентрація доходів, індекс Джинні); рівень бідності; споживання продуктів харчування; купівельна спроможність грошових доходів; рівень споживчого кошика (прожитковий мінімум); рівень життєвих уподобань (соціальних, духовних).

Міжнародна статистика використовує 12 груп показників рівня життя: 1) народжуваність; 2) смертність та інші демографічні показники; 3) санітарно-гігієнічні умови життя; 4) споживання продовольчих товарів; 5) житлові умови; 6) освіта й культура; 7) умови праці та зайнятість; 8) доходи і витрати населення; 9) вартість життя і споживчі ціни; 10) транспортні засоби; 11) організація відпочинку; 12) забезпечення свободи людини.

У національній економіці для оцінки й аналізу рівня життя населення використовують такі показники: 1 - середня тривалість життя; 2 - народжуваність; 3 - смертність; 4 - обсяг валового внутрішнього продукту; 5 - обсяг національного і реального доходу на душу населення; 6 - обсяг послуг на душу населення; 7 - середній рівень заробітної плати; 8 - забезпеченість житлом та ін.

Крім того, важливе значення має статистика домашніх господарств, яка демонструє: зміну структури доходів і споживчих витрат населення; рівень доходів, витрат, споживання у різних груп населення; відмінність цих рівнів в залежності від складу сім'ї, зайнятості її членів; тенденції зміни споживчого попиту; диференціація населення за рівнем доходу й т.і. Дані щодо домашніх господарств широко використовуються статистикою в різних економічних розрахунках: індексів споживчих цін, національного доходу, його розподілу та ін.

Згідно з нормативами/стандартами виокремлюють такі рівні життя населення [4]:

- достаток – рівень життя, який дає змогу користуватись усіма благами, що забезпечують всебічний розвиток людини;
- нормальний рівень життя – рівень життя, який забезпечує раціональне споживання відповідно до науково обґрунтованих норм та нормативів, що дає можливість людині відновлювати свій фізичний та інтелектуальний потенціал;
- бідність – це рівень життя, за якого споживання відбувається на рівні збереження працездатності як нижньої межі відтворення життєвих сил.

В Україні використовуються інші поняття: малозабезпечені громадяни; низькодохідні групи; найменш соціально захищені верстви населення. При цьому в державі відсутня офіційно визнана межа бідності. Як статистичний показник використовується величина мінімального споживчого бюджету. За стандартами міжнародних організацій, поріг бідності складає 5 дол. США на день на одну особу (ООН), 4 дол. США на день на одну особу (Світовий банк). У якості соціальних стандартів використовуються такі величини, як мінімальна заробітна плата, прожитковий мінімум. Водночас використовується поняття «малозабезпеченість».

Відповідно актуалізується проблематика бідності, яка як явище характеризується низкою показників [4]: *межа бідності* – рівень доходу, нижче якого неможливе задоволення основних потреб; визначається як частка прожиткового мінімуму на одну особу в розрахунку на місяць (за її допомогою визначаються сім'ї, які належать до категорії бідних); *рівень бідності* – питома вага сімей (домогосподарств), чий рівень споживання (доходів) на одну особу є нижчим за визначену межу бідності; *глибина бідності* – відхилення доходів або витрат бідних від визначеної межі бідності; *опікуваний державою дохід* – рівень доходу, який до 10% перевищує межу бідності та обумовлює ймовірність сім'ї потрапити до категорії бідних; *крайня форма бідності* – бідність щодо стандартів цивілізації; вона асоціюється з абсолютною бідністю (межею виживання); *злиденність* – характеризує рівень життя з мінімально припустимим за біологічними критеріями набором благ і послуг, споживання яких дозволяє підтримувати лише життєздатність людини.

Теоретичне опрацювання поняття бідності у XIX ст. вперше здійснили англійські вчені Ч. Бут та С. Раунті, які виходили з можливостей задоволення основних потреб людини і намагались сформувавши критерії визначення межі бідності. Дану проблематику досліджували у своїх працях також Т. Мальтус, Г. Спенсер, Ф. Гіддінгс, Ж. Прудон, К. Маркс.

Як результат досліджень вказаних вчених, сформувались ряд понять, які виходять за рамки суто економічної проблематики, формуючи соціально-економічний контекст дослідження даного явища. До таких понять належать наступні дефініції [5, с. 41-43]:

- маргіналізація – процес зростання в суспільстві кількості людей, які не беруть участь у виробничому процесі, не виконують суспільних функцій, позбавлені соціального статусу та існують на кошти, що надаються із суспільних фондів або добуваються незаконним шляхом. Причинами поширення маргіналізації можуть бути різкі суспільні зміни, що супроводжуються руйнуванням традиційних соціальних інститутів, нездатність економічної системи створити достатню кількість робочих місць для бажаючих працювати та присутність у суспільстві людей, які в силу певних особливостей не здатні або не бажають працювати;

- вилучення – процес ізоляції та розриву соціальних зв'язків індивідів або певних груп через їх низьку участь у формуванні економічного результату. Якщо спочатку це відбувалось виключно через накопичення недоліків функціонування основних економічних і соціальних інститутів та зростання ризиків економічної бідності, незайнятості, то на сьогодні вилучення характеризує нагромадження індивідуальних траєкторій різноманітних розривів і втрат, що супроводжуються соціальними механізмами відмови в участі певним категоріям у громадському житті. За даних умов стає очевидним, що питання подолання бідності як явища слід розглядати через індивідуальні стратегії подолання бідності;

- експлуатація – економічний примус, що визначається розвитком виробничих сил та товарно-грошових відносин з метою здобуття максимального прибутку. При цьому присвоєний власниками капітал інвестується в найбільш вигідні сектори його прикладання, залишаючи незадоволеними потреби тих, хто приймає участь у його створенні. Економічні інтереси працівників беруться до уваги лише тоді, коли розрив між тим, що система пропонує працівникам, і тим, що б вони хотіли отримати, стає таким великим, що власники, бажаючи зберегти власність, владу і контроль над конфліктами, йдуть на часткову відмову від оптимізації розподілу ресурсів і шукають консенсусу шляхом трансфертних виплат. Можна стверджувати, що на зміну безпосередньому економічному примусу приходять маніпулювання працівниками;

- культура бідності – стратегії виживання, форми адаптації і відтворення культури, соціалізації вилучення і системи цінностей бідних, які набувають колективного значення та сприяють відтворенню бідності навіть за сприятливих умов. Дослідженням даного явища займались О. Льюїс, У. Вілсон, К. Дженкс, які аналізували бідність не лише з точки зору маргіналізації індивідів стосовно стандартів споживання і соціального життя, а й з позиції колективних і культурних аспектів – соціальних відносин і зв'язків.

Крім того, на сьогодні у світовій економіці актуалізується проблема зростання бідності працюючих людей. До цієї категорії відносять тих працівників, які проживають у домогосподарствах, дохід яких становить менше 2 дол. США на день. Так, у країнах, що розвиваються, чисельність працюючих бідних скорочується досить повільно у порівнянні зі зростанням чисельності трудових ресурсів. Кількість працівників, що живуть у крайній бідності, в найближчі роки становитиме біля 40% працюючих у світовій економіці або 114 млн. осіб. За прогнозами МОП, також не слід очікувати суттєвого зменшення числа помірно бідних працюючих (дохід домогосподарств у розмірі 2-3,1 дол. США на день), чисельність яких на сьогодні становить 430 млн. зайнятих. Винятком є розвинені країни, де категорія працюючих бідних становить біля 8% від кількості зайнятих (190 млн. осіб), і очікується, що ця частка у найближчі роки буде щорічно зменшуватись [6, с. 78].

Загострення кризових явищ у світовій та національній економіці безпосереднім чином

позначається на рівні життя населення й в Україні. Значна диференціація за рівнем добробуту, нерівномірність розподілу доходів, низькі соціальні стандарти в країні не відповідають критеріальним значенням, прийнятим на міжнародному рівні [2, с. 91].

За даними ПРООН, близько 60% людей в країні живуть за межею бідності [7]. За даними дослідження Соціологічної групи «Рейтинг», у 2017 р. у більше ніж 60% опитаних погіршилось матеріальне становище, у 30% воно не змінилось, і лише у 6% – покращилось, 2% – не визначились із відповіддю. Більше 60% опитаних не можуть сплатити рахунки за житлово-комунальні послуги, 35% мають можливість їх оплатити, ще 3% не визначились. Для абсолютної більшості (97% опитаних) відчутним є підвищення цін на споживчі товари і послуги [8]. При цьому недостатність коштів на харчування відзначили 12% опитаних (за даними Київського міжнародного інституту соціології) [9].

Наслідками істотного зниження рівня життя населення та відповідними загрозами для забезпечення розвитку національної економіки можуть бути такі [10, с. 151]: 1) збільшення відтоку працездатного населення за кордон, відповідно – зменшення трудового потенціалу країни; 2) збільшення економічної активності населення, посилення напруженості на ринку праці; 3) збільшення кількості людей, що потребують державної соціальної підтримки; 4) зменшення платоспроможного попиту населення, через що відбувається скорочення ємності внутрішнього ринку; 5) зміна настроїв населення, а саме виникнення соціальної напруженості, погіршення криміногенної ситуації; 6) загострення демографічної кризи.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Обсяг життєвих потреб працівника, задоволення яких визнається у якості необхідної умови відтворення економічної діяльності, визначає зміст механізмів формування рівня життя населення. Хоча за останні десятиліття характер трудових відносин в країні докорінним чином змінився, адекватної системи забезпечення гідного рівня життя побудовано не було. Більш того, реформи у даному напрямку йдуть надзвичайно складно. Оскільки одночасно перейти від однієї системи до іншої неможливо, зростає важливість опанування наявного і формування сучасного методологічного підґрунтя забезпечення рівня життя населення як мультиплікативної основи економічних перетворень в державі. Методологічна основа здійснення реформ в соціально-економічній сфері дозволить забезпечити системно-еволюційний характер змін, синхронізувати очікування соціуму і економічні можливості держави щодо підвищення стимулюючої ролі трудових відносин і як результат – підвищення рівня добробуту в країні.

Список використаних джерел:

1. Рівень життя населення України / НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж., Держ. ком. статистики України; За ред. Л.М. Черенько. – К.: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2006. – 428 с.
2. Переверзева А. В. Оцінка рівня життя в об'єднаних територіальних громадах: національні та міжнародні стандарти / А.В. Переверзева // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. Випуск 1(51). – С. 91-94.
3. Людський розвиток регіонів України: методика оцінки та сучасний стан. Монографія. – К.: Рада з вивчення продуктивних сил України НАНУ, 2002. – 124 с.
4. Статистика рівня життя населення України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nauch.com.ua/kultura/75184/index.html>
5. Харченко Н. Різноманітність аспектів бідності: спроба соціологічного аналізу / Н. Харченко // Наукові записки. – Том 7. Політологія. Соціологія. – 1999. – С. 38-49.
6. Саврук О. Проблема безробіття: міжнародний та вітчизняний досвід / Саврук О., Саврук Т. // Науковий часопис національної академії прокуратури України. – №1, 2019. – С. 76-84.
7. Доповідь ПРООН: Україна зайняла 84 місце серед 188 країн світу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/informatsiyni-tsentr/news/4089-dopovid-proon-ukraina-zainiala-84-e-mistse-sered-188-krain-svitu>
8. Економічна та політична ситуація в Україні очима громадян // Соціологічна група «Рейтинг» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ratinggroup.ua/research/ukraine/vzglyady-grazhdan-na-ekonomicheskuyu-i-politicheskuyu-situaciyu-v-ukraine.html>
9. Алла Котляр. Тактичні песимісти і стратегічні оптимісти // Дзеркало тижня. Україна [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://dt.ua/SOCIUM/taktichni-pesimisti-i-strategichni-optimisti-264606_.html

10. Петровська О.М. Соціально-економічні показники рівня життя населення України / О.М. Петровська, М.С. Голіченко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Вип. 18, частина 2, 2018. – С. 148-152.

References (BSI):

1. «The standard of living of the population of Ukraine» (2006), [«Riven` zhy`ttya nasele`nnya Ukrayiny`»] / NAN Ukrayiny`. In-t demografii ta socz. doslidzh., Derzh. kom. staty`sty`ky` Ukrayiny`; Za red. L.M. Cheren`ko. – K.: TOV «Vy`davny`ctvo «Konsul`tant». – 428 p.
2. Pereverzyeva A.V. (2018), [«Ocinka rivny` zhy`ttya v ob`yednany`x tery`torial`ny`x gromadax: nacional`ni ta mizhnarodni standarty`»], Naukovy`j visny`k Uzhgorods`kogo universy`tetu. Seriya Ekonomika. Vy`pusk 1(51). – pp. 91-94.
3. «The Human development of the regions of Ukraine: assessment method and current state» (2002), [«Lyuds`ky`j rozvy`tok reg`ioniv Ukrayiny`: metody`ka ocinky` ta suchasny`j stan»]. Monografiya. – K.: Rada z vy`vchennya produkty`vny`x sy`l Ukrayiny` NANU. – 124 p.
4. «Statistics on the living standards of the population of Ukraine», [«Staty`sty`ka rivny` zhy`ttya nasele`nnya Ukrayiny`»], available at: <http://nauch.com.ua/kultura/75184/index.html>
5. Xarchenko N. (1999), «The variety of poverty aspects: a trial of sociological analysis», [«Riznomanitnist` aspektiv bidnosti: sproba sociologichnogo analizu»], Naukovi zapu`sky`. – Tom 7. Politologiya. Sociologiya. – pp. 38-49.
6. Savruk O., Savruk T. (2018), «The problem of unemployment: international and domestic experience», [«Problema bezrobittya: mizhnarodny`j ta vitchy`znyany`j dosvid»], Naukovy`j chasopy`s nacional`noyi akademiyi prokuratury` Ukrayiny`. – Vol. 1. – pp. 76-84.
7. «The UNDP report: Ukraine ranked 84th among 188 countries in the world» (2017), [«Dopovid` PROON: Ukrayina zajnyala 84 misce sered 188 krayin svitu»], available at: <http://www.un.org.ua/ua/informatsiinyi-tsentr/news/4089-dopovid-proon-ukraina-zainiala-84-e-mistse-sered-188-krain-svitu>
8. «The economic and political situation in Ukraine with the eyes of the public» (2017), [«Ekonomichna ta polity`chna sy`tuaciya v Ukrayini ochamy` gromaddyan»], available at: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/vzglyady_grazhdan_na_ekonomicheskuyu_i_politicheskuyu_situaciyu_v_ukraine.html
9. Kotlyar, A. (2017), «Tactical pessimists and strategic optimists» [«Taky`chni pesy`misty` i strategichni opty`misty`»], Dzerkalo ty`zhnya. Ukrayina, available at: https://dt.ua/SOCIUM/taktichni-pesimisti-i-strategichni-optimisti-264606_.html
10. Petrovs`ka O.M., Golichenko M.S. (2018), «The social and economic indicators of living standards of the population of Ukraine» [«Social`no-ekonomichni pokazny`ky` rivny` zhy`ttya nasele`nnya Ukrayiny`»], Naukovy`j visny`k Uzhgorods`kogo nacional`nogo universy`tetu. – Vol. 18, part 2. – pp. 148-152.

Keywords: population; living standards; welfare; poverty; income; social standards.

Ключові слова: населення; рівень життя; добробут; бідність; доходи; соціальні стандарти.

Ключевые слова: население; уровень жизни; благосостояние; бедность; доходы; социальные стандарты.

Рецензент: Петрова І. Л., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри маркетингу та поведінкової економіки ВНЗ "Університет економіки та права "КРОК", м. Київ

Перевірено на плагіат системою: <https://corp.eu.unicheck.com/library/viewer/report/1000102270>